

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24 00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04, 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41
TELEFON DYŻURNY: 21-34-34

BDF/24/3/88

POZIOM PRZESTĘPCZOŚCI I ZASADNOŚĆ STOSOWANIA KARY ŚMIERCI W OCENIE SPOŁECZNEJ

Komunikat z badań

Styczeń 1988 r.

Zjawiska patologii społecznej, a zwłaszcza przestępczość, to ciągle aktualny, żywy przedmiot dyskusji i troski wielu środowisk naukowych, zawodowych, dziennikarskich, a także nas wszystkich. Co jakiś czas powraca w tych dyskusjach temat kary śmierci. Utrzymać ją czy znieść? Jaka jest jej funkcja? Skutecznie odstrasza czy jest tylko aktem zemsty społeczeństwa wobec przestępcy? W jakich okolicznościach jest dopuszczalna? Czy jest sprawiedliwa? Opinie o zasadności jej stosowania oraz związek tych opinii ze społecznym poczuciem zagrożenia przestępczością były jedną z kwestii, jakimi interesowano się w sondażu pod hasłem "Jak minął rok 1987?"¹.

Prawie połowa /49,1%/ ogółu badanych wyraziła przekonanie, że liczba przestępstw w Polsce w ostatnich latach rośnie, 28,4% - utrzymuje się mniej więcej na tym samym poziomie, a tylko 7,4% - że maleje. Nie potrafiło sprecyzować stanowiska w tej sprawie 14,8% respondentów. W roku 1985 na pytanie: "Jak się Panu/i/ wydaje, czy w Polsce w najbliższych latach - ogólnie rzecz biorąc - przestępczość będzie wzrastać czy maleć?" odpowiadano: wzrośnie - 39,9% badanych, będzie taka sama - 25,4%, zmaleje - 17,2%, trudno powiedzieć - 16,8%². Z porównania wynika, że procent optymistów zmniejszył się przeszło dwukrotnie, natomiast grono osób postrzegających wzrostowe tendencje przestępczości w naszym kraju powiększyło się o 10%. Być może wiąże się to pośrednio z pogłębieniem się pesymistycznych nastrojów w przewidywaniach dotyczących sytuacji gospodarczej kraju, a także warunków życia ludzi. Z wcześniejszych badań³ wynika bowiem, że respondenci łączą ze sobą te dwie sprawy, tzn. przestępczość i złe warunki życia, postrzegając tę drugą jako istotną przyczynę pierwszej.

Rozkład opinii o poziomie przestępczości w Polsce w ostatnich latach wg cech społeczno-demograficznych był bardzo podobny.

¹ Badanie przeprowadzono w listopadzie 1987 r. na ogólnopolskiej próbie udziałowej reprezentatywnej ze względu na płeć, wiek, miejsce zamieszkania i wykształcenie /N=1498/.

² Sondaż pod hasłem "Czy żyje się nam bezpiecznie?", marzec 1985 r., ogólnopolska reprezentatywna próba udziałowa /N=1500/.

³ *Patologia społeczna* /Komunikat z badań/. CBOS październik 1986 r.

Pewien wpływ na postrzeganie wzrostowych tendencji przestępczości, choć statystycznie niezbyt istotny, miało jedynie miejsce zamieszkania. Respondenci pochodzący z miast średniej wielkości /50-199 tys. mieszkańców/ nieco częściej /57,0%/ od pozostałych /wieś - 50,8%, miasta: do 49 tys. - 43,8%, powyżej 199 tys. mieszkańców - 47,5%/ zauważali wzrost liczby przestępstw w ostatnich latach. Różnica ta, chociaż niezbyt duża, wskazuje jednak na pewną konsekwencję. Otóż z przeprowadzonego wcześniej sondażu⁴ wynika, że największe zagrożenie konkretnymi przestępstwami /włamania do mieszkań, okradanie samochodów, zaczepki chuligańskie, napady/ odczuwają właśnie mieszkańcy miast średniej wielkości. Oni także czują się najmniej bezpiecznie w swoim miejscu zamieszkania.

Mówiąc o przestępstwach, za szczególnie groźne badani uznali:

- ciężkie przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu /morderstwa, dzieciobójstwo, bandytyzm/ - 62,0%,
- rozboje, rabunki, napady rabunkowe, kradzieże własności prywatnej, włamania do mieszkań, okradanie samochodów - 49,8%,
- gwałty, gwałty zbiorowe, gwałty na nieletnich - 30,1%,
- pobicia, napady chuligańskie, chuligaństwo /ogólnie/ - 21%,
- przestępstwa gospodarcze, malwersacje, marnotrawstwo mienia społecznego i państwowego - 10,7%.

Najbardziej kontrowersyjnym narzędziem zwalczania przestępczości ze względu na swoją nieodwracalność jest kara śmierci. Większość respondentów /60,3%/ opowiada się za jej stosowaniem, blisko 1/3 /27,8%/ jest temu przeciwna, 11,8% zaś nie ma sprecyzowanego zdania. Taki rozkład odpowiedzi świadczy o utrzymywaniu się stosunkowo wysokiego poziomu rygoryzmu prawnego w naszym społeczeństwie. Tendencja ta ujawniła się we wcześniejszych badaniach CBOS⁵.

⁴ "Aktualności - perspektywy - problemy" - marzec 1987 r., ogólnopolska reprezentatywna próba udziałowa /N=1499/.

⁵ Informacje na ten temat w opracowaniu: *Opinie o praworządności i przestrzeganiu prawa*. CBOS lipiec 1986.

Według obowiązującego w Polsce kodeksu karnego z 1969 r.⁶, karze śmierci podlega 9 najcięższych zbrodni: zdrada ojczyzny, zdrada stanu, szpiegostwo, zamach terrorystyczny, sabotaż, udział w aferach gospodarczych /organizowanie lub kierowanie/, zabójstwo, szczególnie brutalny rozbój, odmówienie wykonania rozkazu w czasie wojny.

Na liście przestępstw zasługujących na karę śmierci ułożonej przez respondentów w odpowiedzi na otwarte pytanie ich ciężar gatunkowy jest nieco inny, podobny do tego, jaki badani przypisywali przestępstwom uznanym za szczególnie groźne. Na pierwszym miejscu znalazły się konsekwentnie najcięższe przestępstwa przeciwko zdrowiu i życiu, takie jak: morderstwo, napad bandycki czy rozbój /92,2% badanych/, na drugim /19,6%/- gwałty i przestępstwa na tle seksualnym. Znacznie rzadziej badani postrzegali potrzebę karania śmiercią za poważne przestępstwa przeciwko państwu: zdradę ojczyzny, szpiegostwo /8,6%/ czy też działalność na szkodę narodu. Najrzadziej /tylko 4,3% respondentów/- za udział w aferach gospodarczych.

Oto przykłady wypowiedzi na temat rodzaju przestępstw zasługujących na najwyższy wymiar kary.

Śmiercią należy karać za rozbój, gwałty i zabójstwa oraz wszystkich recydywistów za przestępstwa zagrażające życiu i zdrowiu. Uważam, że są to sadyści, osobnicy patologiczni, stanowiący stałe zagrożenie.

Śmierć za zabójstwo, znęcanie się nad ofiarą, szpiegostwo i zdradę ojczyzny - ale tylko jak duża wina.

Śmierć za śmierć - skoro ktoś ma odwagę zamordować, to i jemu należy wymierzyć taką samą karę.

Musi być kara śmierci, bo inaczej będzie jeszcze gorzej, niczego się nie będać, a tak zabijesz to i ciebie stryczek nie minie.

Oprócz okrutnych morderstw popełnianych ze szczególną brutalnością na karę śmierci zasługują też milionowe nadużycia na szkodę kraju, szpiegostwo i zdrada ojczyzny.

Karę śmierci objać przestępstwa o dużej szkodliwości społecznej, okrutne roboje i gwałty, tych, którzy nie rokują nadziei na poprawę.

Wszystkie kary powinny być surowe, żeby skutecznie odstraszać, natomiast śmiercią należy karać mord z premedytacją, gwałt i znęcanie się nad nieletnimi.

⁶ Dziennik Ustaw z 1969 r., nr 13, poz. 94.

Nieco więcej zwolenników kary śmierci jest w grupie respondentów, których zdaniem liczba przestępstw w Polsce w ostatnich latach wzrosła niż wśród tych, którzy uważają, że nie uległa zmianie lub zmalała /tab.1/.

Tabela 1

Opinie o poziomie przestępczości w Polsce	Stosunek do kary śmierci		
	zwolennicy	przeciwnicy	nie mający zdania
Liczba przestępstw w ostatnich latach:			
- rośnie	66,3	24,5	9,2
- nie ulega zmianie	57,3	33,0	9,7
- maleje	55,9	32,4	11,7

Zależności między opiniami o zasadności stosowania kary śmierci w naszym prawodawstwie a wiekiem, wykształceniem i przynależnością do grupy społeczno-zawodowej obrazuje tabela 2.

Tabela 2

Cechy badanych	Respondenci odpowiadający na pytanie: "Czy widzi Pan/i/ potrzebę stosowania kary śmierci w Polsce?"		
	tak	nie	trudno powiedzieć
1	2	3	4
<u>Wiek</u>			
Do 25	50,2	33,9	15,9
26-40	64,9	24,5	10,6
41-60	61,7	27,9	10,4
61 i więcej lat	57,2	29,3	13,4
<u>Wykształcenie</u>			
Niepełne podstawowe i podstawowe	58,8	27,7	13,6
Zasadnicze zawodowe i niepełne średnie	60,9	26,6	12,4
Średnie	61,8	27,2	10,9
Niepełne wyższe i wyższe	60,6	34,3	5,1

cd.tab.2

1	2	3	4
<u>Przynależność do grupy społeczno- -zawodowej</u>			
Inteligencja	56,3	35,0	8,8
Pracownicy umysłowi średniego szczebla	65,0	25,3	9,7
Robotnicy			
- wykwalifikowani	63,9	24,2	11,9
- niewykwalifikowani	64,3	26,8	8,9
Rolnicy	62,7	26,2	11,1
Prywatna inicjatywa	42,3	42,3	15,4
Emeryci i renciści	56,2	28,8	15,0
Niepracujący	49,0	35,3	15,7

Przeciwko karze śmierci najczęściej opowiadały się osoby młode /do 25 lat/, z wyższym wykształceniem, reprezentujące prywatną inicjatywę oraz inteligencję, za jej stosowaniem - osoby w średnim wieku oraz pracownicy umysłowi średniego szczebla. Takie cechy, jak miejsce zamieszkania, płeć oraz stosunek do wiary i praktyk religijnych nie różnicują zasadniczo opinii respondentów w tej sprawie.

x

x

x

Poczucie zagrożenia przestępczością w kraju wpływa na stosunek badanych do kary śmierci, nie jest jednak jego najważniejszą determinantą. Również cechy społeczno-demograficzne respondentów nie określają jednoznacznie opinii o zasadności jej stosowania. Stosunek do kary śmierci jest prawdopodobnie wypadkową wielu czynników, w tym również cech osobowościowych.

ANEKS

Podstawowe dane o zbiorowości badanych

Płeć

Mężczyzna - 47,8%

Kobieta - 50,3%

Wiek

Do 25 - 12,9%

25-34 - 26,5%

35-44 - 17,5%

45-60 - 24,4%

Powyżej 60 lat - 18,9%

Miejsce zamieszkania

Wieś - 39,3%

Miasto:

- do 49 - 23,6%

- 50-199 - 15,2%

- powyżej 199
tys.mieszkańców - 20,0%

Wykształcenie

Niepełne podstawowe i podstawowe - 37,4%

Zasadnicze zawodowe i niepełne średnie - 30,7%

Średnie - 22,6%

Niepełne wyższe i wyższe - 9,2%

Przynależność do grupy społeczno-zawodowej

Inteligencja - 5,3%

Pracownicy umysłowi średniego szczebla - 24,1%

Robotnicy

- wykwalifikowani - 18,0%

- niewykwalifikowani - 7,5%

Rolnicy - 15,0%

Prywatna inicjatywa - 1,7%

Emeryci i renciści - 17,4%

Inni niepracujący - 10,1%

Stosunek do wiary i praktyk religijnych

Wierzący i praktykujący regularnie - 51,0%

Wierzący, ale praktykujący nieregularnie - 41,4%

Niewierzący - 7,0%